Volume III (2017)

Muhammed bin Havendşah bin Mahmud Mirhand,
Ravratü's Safa Mülük-i Gazneviyye. İstanbul 2017. Çev.
Erkan Göksu. Kronik Kitap Yayınları. VI+192 Sayfa (3 Ha-
rita ve İndeks ile birlikte). ISBN: 9789752430051

Gülseri OKUDAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: G. Okudan, *Ravratü's Safa Mülük-i Gazneviyye*. Yazar: M. bin H. bin M. Mirhand, *Libri* III (2017) 343-349. DOI: 10.20480/lbr.2017026

Geliş Tarihi: 28.09.2017 | Kabul Tarihi: 02.11.2017

Elektronik Yayın Tarihi: 14.11.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

Muhammed bin Havendşah bin Mahmud Mirhand, *Ravratü's Safa Mülük-i Gazneviyye*. İstanbul 2017. Çev. Erkan Göksu. Kronik Kitap Yayınları. VI+192 Sayfa (3 Harita ve İndeks ile birlikte). ISBN:9789752430051

Gülseri OKUDAN*

Türk kültür tarihi, Selçuklu tarihi ve Selçuklu Devleti'nde ordu üzerine çalışmalar yapan araştırmacı tarihin köşede kalmış bir alanı olan Gazneli Devleti'nin tarihine ilişkin önemli bir kaynak olan *Ravzatü's Safa*'nın "*Mülük-i Gazneviyye*" kısmının çevirisini yaparak akademik camianın hizmetine sunmuştur. Eseri tercüme eden E. Göksu bu eserle birlikte Gazneli Devleti'nin kuruluşu ve kökenlerine ilişkin önemli bilgiler ihtiva eden bir kaynağı bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacıların dikkatine sunmuştur.

Eser *Önsöz* (11-13) ile başlamaktadır. Eserin giriş mahiyetindeki *Müellif ve Eser Hakkında* (15-25) başlıklı kısmında eser ve yazar hakkında doyurucu bilgiler bulunmaktadır. Eserin ana bölümü *Tercüme* (23-169) adını taşımaktadır. Ana bölümün ilk alt başlığı olan *Mülük-i Gazneviyye* (25) ise kendi altında birkaç alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlık olan *Mülük-i Gazneviyye Denilen Emir Nasirü'd-din Sebüktegin ve Onun Evladının Saltanatı* (25-29) başlığında Gazneli Sebüktegin'in kişiliği ve askeri nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Sebüktegin'in ilim-kültür hayatına verdiği değerden ve askeri yeteneklerinden bahsedilmiştir. Bölüm kendi içinde iki kısma ayrılmıştır. *Sebüktegin'in Kuvvet ve Kudrete Kavuşmasının Keyfiyeti'nde* (29) Ebu İshak'ın Müslüman olmasıyla toplanan meşverette Emir Sebüktegin'in kura ile liderliğe seçildiği aktarılmıştır. *Nasirü'd devle Sebüktegin'in Hindistan'a Ordu Çekmesi* (30-32) bölümünde ise Sebüktegin'in Hindistan bölgesine düzenlediği sefer ve bu

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Antalya. okud4n@hotmail.com

seferde uygulanan savaş stratejisi aktarılmıştır.

Üç Yüz Altmış Yedi (978) Senesinde Büst'ün Fethi ve Bu Tarihten İtibaren Devlet-i Gazneviye'nin Başlangıcı (32-34) alt bölümünde Nasirüddin'in Togan'ın yardımına Büst yakınına gidişi ve akabinde yaşanan olaylar ele alınmıştır. *Ebul Feth-i Büsti* (34) alt başlığında ise kendisine Nasirüddin Togan'a kâtiplik makamının verilmesi ve padişahın makamında yaşamak istediğini bildirmesi üzerine devletin hizmetinde görev alışı zikredilmiştir. *Kusdar'ın Fethi ve Emir Nasirüd'din'in Hind Beldelerinde Yaptığı Bazı Gazalar* (39-37) başlığında Nasirüddin'in ülkelere yaptığı fetihler ve bu fetihlerden elde ettiği ganimetler anlatılmıştır.

Gazay-ı Hindistan (37-43) alt başlığında Kusdar işinin tamamlanmasından sonra Hind memleketlerine sefer düzenlenmesi ve bölgeye İslam sancaklarının çekilmesi amaç edinilmiştir. Başlık içinde Hindistan'ın fethi için Gazne'den harekete geçilerek başlayan sefer ve yapılan savaşlar hakkında bilgiler de vardır. Caypal'a yapılan seferin neticesinde Caypal'ın gelip yalvarması ve yüksek miktarda vergi vermeyi kabul etmesi üzerine Hint memleketlerine vali olması aktarılmıştır. Ayrıca sonradan gelişen olaylar neticesinde Hintlilerin Müslüman hâkimiyetini kabul etmeleri konu edinilmiştir. *Samani Emirine Müsaade (verilmesi) ve Emir Nasirüd'din Sebükteginin Ölümü* (43-44) alt başlığında ise Horasan ve Maveraünnehir'e yönelen Nasirüdd'din nizam ve düzeni sağladıktan sonra ölümü anlatılmıştır.

Emir İsmail bin Nasirüd'din Sebüktegin'in Saltanatı ve Onun Kardeşi Seyfü'd-devle Mahmud Arasında Meydana Gelen Hadiseler (45-48) alt başlığında babalarının ölümü üzerine kardeşler arasında saltanat için yaşanan mücadele ve Mahmud'un yönetimde etkili bir isim olması üzerine kardeşine tahtı kendisine bırakmasını teklif etmesi anlatılmıştır. Daha sonra ise kendisinin sözlerine kulak asmayan kardeşi ile yaptıkları mücadele ve saltanatı ele geçişi aktarılmıştır. *Mahmud'un İsmail Karşısında Galib Gelmesi* (49)'nde ise Emir İsmail'in kardeşinin Gazne'ye hâkim olduğunu öğrenmesi üzerine bölgeye doğru harekete geçmesi ve Mahmud'a mektuplar göndermesi ele alınmıştır. Daha sonrada iki kardeş arasında yaşanan mücadelenin ayrıntıları ortaya konmuştur.

Yeminüd'-devle ve Eminül'-mille Mahmud bin Sebüktegin Saltanatı (50) alt başlığında Sultan olan Gazneli Mahmud'un tahtına geçişi aktarılmıştır. *Halife Tarafından Hilat ve Elkab İrsali* (51-52) başlığında ise Horasan ve civarında

düzeni sağlayan Sultan Mahmud'a Abbasi Halifesi tarafından diğer sultanlara verilmeyen çeşitli unvanların verilmesi ve sultanın Hindistan'a gazve yapmayı amaç edinmesi aktarılmıştır. *Sultan Mahmud'un İlig Han ile Dostluğu* (52-54) alt başlığında Maverünnehir'i ele geçiren İlig Han'ın Sultan Mahmud'u fetihlerinden dolayı tebrik etmesi ve aralarında başlayan dostane ilişkiler aktarılmıştır.

Bhatiya Gazvesi ve Ondan Sonra Sultan'ın Multan'a Gitmesi (55-56) alt başlığında Bhatiya ve Multan civarına yapılan seferlerden sonra sultan ve ordusunun başarıya ulaşması ve askerin bol miktarda ganimet ele geçirmesi aktarılmıştır. *Multan Gazası* (57-59) alt başlığında ise sultanın Multan'a gidip bölgede asayiş sağlama aktarılmıştır. *İlig Han'ın Sultan Mahmud bin Sebuktigin'e Muhalefeti, Din Mücahidlerinin Kılıç Darbesiyle Onun Yenilmesi, Doğru Yolun Yolcuları* (59-69) alt başlığında Sübaşı Tigin'e karşı Merv, Serahs ve Nesa'ya yönelip bölgede gerçekleştirdiği fetihler ve bunun sonucunda yaşanan gelişmeler anlatılmıştır. Diğer bir alt başlık olan *Hindistan Gazası* (69-70)'nda ise Sultan Mahmud'un İlig Han'dan kurtulunca Hint diyarında isyan eden valileri cezalandırmak için sefere çıkışı aktarılmıştır.

Sultan'ın Bhim Nagar Kalesi Tarafına Yürümesi (70-73) alt başlığında Sultan Mahmud'un Hindistan'da yapmış olduğu seferler ve ele geçirdiği kaleler hakkında bilgi verilmiştir. *Narin Gazvesi* (73-74) başlığında ise sultanın Hint diyarına yaptığı bir başka sefer ve bölgedeki hâkimiyeti anlatılmıştır.

Gur Gazvesi (74-79) başlığında da sultanın 1010-1011 senelerinde Gur tarafına yaptığı sefer ve Gazne'ye geri dönüşü anlatılmıştır. *Horasan'da Kıtık* (79-81) başlığında Horasan'ın genelinde ve Nişabur şehrinde yaşanan kıtlık ve insanların kıtlık karşısındaki halleri tasvir edilmiştir. Eserin bu kısmında bir kıssada aktarılmıştır. *İlig Han Yeminü'd'evle Mahmud'la Yaptığı Savaşta Münhezim Olmasından Sonra Onun ve Togan Han'ın Durumu* (81-85) alt başlığında ise Togan Han'ın savaşa taraftar olmadığı ve Sultan Mahmud'un kendisine elçi göndermesinden sonra kardeşi İlig Han ile arasında geçen düşmanlık anlatılmıştır. İlig Han ve Sultan Mahmud'un arasında geçen savaştan sonra aralarında yaşanan elçi göndermeler neticesinde barışın tahsis edilme süreci ayrıntıları ile ortaya konmuştur.

Hind Gazası (85) isimli alt başlıkta sultanın Hind kalelerine düzenlediği sefer ve kale valisinin isyan etmesi üzerine itaat altına alınışı ve sultanın Gazne'ye geri dönüşü anlatılmıştır. *Garcistan Şarları ve Onların Ahvali* (86-92)'nde ise Garcistanlılar ve onların hükümdarları şarlar hakkında bilgiler verilmiş ve

Sultan Mahmud'un Garcistan üzerine düzenlediği sefer ile bölgedeki hâkimiyeti aktarılmıştır. *Diğer Fetihler ve Sultanın Hind Memleketlerinin En Uzak Bölgelerine Yürümesi* (92-94) 'nde sultan Mahmud'un sonbaharda Gazne'den Hindistan'ın içlerine doğru yönelen seferleri ve ordusunun durumu hakkında bilgiler sunulmaktadır.

Harezmşah'ın Devlet Günlerinin Son Bulması ve Mülkünün Yeminüd-devle Mahmud'a İntikali (94-98) alt başlığında Harezm Devletinin Gazneli Devleti ile ilk ilişkileri ve devletlerarası akrabalık ilişkisinin tesisi ile iki devlet arasında düzenin tesis edilişi anlatılmaktadır. Ayrıca ilerleyen yıllarda ise iki devlet arasında ortaya çıkan çekişmeler ve huzursuzluklar vurgulanmaktadır. Ayrıca ortaya çıkan bu durum üzerine sultan Mahmud'un düzenlediği Harezm seferinin ayrıntıları ortaya konmaktadır.

Mathura (Muttra) ve Kanvac'ın (Kannoc) Fethi (98-108) alt başlığında ise ordusunu dinlendiren sultanın dışardan takviye kuvvetler alarak sefere hazırlandığı dönem anlatılmıştır. Daha sonra ise Sultan Mahmud'un Keşmir'e seferi ve Hind ahalisini hâkimiyeti altına alışı anlatılmıştır. *Sultan Mahmud'un Somnat Tarafına Yürümesi Bol Bağışta Bulunan Allahın İnayetiyle Geri Dönüşü* (108-114)'nde Somnat adı verilen Hindistan'ın en büyük putlarından olan putun özellikleri ve Hintlilerin bu put için yaptığı faaliyetler anlatılmıştır. Ganj Nehri ve Delhi'nin kıyılarında bulunan putlardan, özelliklerinden ve İslam ordusunun bölgeye ulaşmasından da bahseden müellif, Somnat Savaşı ve Hintlilerin savaş yenilgisini detaylarıyla tasvir etmiştir. *Anhalvara'nın Fethi* (114)'nde ise sultanın orduları ile Hindistan'ın iç kesimlerine doğru seferi sürerken gerçekleştirdiği bir fetihtir. *Bhatiya'nın Fethi* (115) alt başlığında da Sultan Mahmud'un bu kalenin fethini tamamladıktan sonra Gazne'ye geri dönüşü konu edilmiştir.

Yeminü'd-devle ve Eminü'l-Mille Sultan Mahmud bin Sebüktegin'in Rey Memleketine Gidişi ve Oradan Gazneye Dönüşü ve O Memlekette Ölümü (118-127) alt başlığında Sultan Mahmud'un son yıllarında yaptığı seferler ve ele geçirdiği şehirler hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Sultan Mahmud'un hastalanması üzerine oğlu Muhammed ile konuşmaları ve ona Horasan, Gazne ve Hind ülkelerini bırakması bildirilmektedir. Oğlu Mesud ile arasında yaşanan bazı önemli konuşmalarda eser de zikredilmiştir. Akabinde de Sultan Mahmud'un kişiliği ile ilgili teferruatlı bilgiler verildikten sonra *Sultan Mahmud'un Vezirleri* (126-127) hakkında bazı malumatlar ortaya konmuştur.

Zahid Ahupuş (128) başlığında ise Ahupuş adında bir dervişin Sultan Mahmud ile olan ilişkisi anlatılmıştır. *Sultan Mahmud ve Şerik-i Kumarbaz* (128-129) başlığında da bir kumarbaz ile Sultan Mahmud arasında geçen hikâye aktırılmıştır. *Emir Nasirü'd-din Sebüktegin ve Onun Meal-i Hali* (129-130)'nde ise Sultan Mahmud Horasan ülkelerini ele geçirmesinden sonra Emir Nasr'ın Sultan tarafından Horasan Ordusu'nun başına getirilişi, Emir Nasr'ın göreve getirilmesinden sonra yaptığı imar faaliyetleri ve vakıfları hakkında bilgiler verilmiştir.

Muhammed bin Mahmud bin Sebüktegin, Darü'l Mülk Gazne'den Çıkışından Sonra Esir Düşmesi ve Onun İşlerinin Sonu (130) alt başlığında Muhammed bin Mahmud'un babasının isteği üzerine tahta çıkışı ve çevresindeki devlet erkânının kendisine bağlılığı anlatılmıştır. Daha sonra *Mesud'un Kardeşinin Üzerine Yürümesi* (131) başlığında ise Mesud'un Isfahan'a yürümesi ve bölgenin kendisine karşı direnişe geçmesi zikredilmiştir. *Muhammed bin Mahmud'un Askerler (Sipahiyan) Tarafından Zindana Atılması* (132-134) başlığında ise Muhammed'in Mesud ile anlaşmaya yanaşmaması ve Mesud tarafından tutuklanarak hapsedilişi süreci ortaya konmuştur.

Mesud bin Yeminü'd-devle Mahmud bin Nasirü'd-din Sebüktegin Saltanatı (134) başlığında Mesud'un Irak'a hâkim oluşu ve Deylemlî Hanedanı ile ilişkileri hakkında bilgiler verilmiştir. *Ahmed bin Hasan-i Meymendi'nin Vezirliği* (134)'nde de Sultan Mesud'un Gazne tahtına oturmasından sonra Meymendi'yi çağırması ve veziri yapması konu edilmiştir. *Buhara'nın Fethi ve Semerkand'ın Kuşatılması* (135), başlığında ise Altuntaş'ın Harezm'e ve Maverâünnehir'e seferler düzenlemesi ve Semerkand hâkimi Ali Tegin'i bölgeden uzaklaştırmaya çalışması anlatılmıştır. *Ali Tegin ile Sulh Yapılması ve Altuntaş'ın Ölümü* (135-136) başlığında ağır şekilde yaralanıp hastalanan Ali Tegin'in sulh istemesi ve barışın sağlanması zikredilmiştir. *Ebu Nasr Ahmed bin Muhammed'in Vezirliği* (136) başlığında ise Hindistan'da bulunan vezirinin isyanı üzerine Hasan Meymendi'nin bölgeye tayini anlatılmıştır. *Selçuklu Fitnesi ve Hindistan Gazası* (136-137) bölümünde ise Sultan Mesud'un Hindistan'a sefere çıktığı anda Selçuklu Devleti'nin yöneticilerinin Horasan'a sefer düzenlemeleri ve sultanın Hindistan seferinden dönüşünde iki taraf arasında yaşanan mücadeleler ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur.

Asilerin ve Eşkiyanın Cezalandırılması ve Bu Konuda Yaşanan Acizlik (137-

138) alt başlığında Sultan Mesud'un idaresine karşı gerçekleşen isyanları bastırma konusunda devletin gösterdiği güçsüzlük ortaya konmuştur. *Sultan Mesud'un Gazne'ye Ulaşması, Oradan Yanındakilerle Birlikte Hindistan'a Hareket Etmesi ve Bu Yolculuk Sırasında Başına Gelenler* (138-139) 'de ise sultanın Sind Nehri'nden geçerken yaşadığı olaylar ile gulamların sultana karşı tavırları anlatılmıştır. *Sultan Mesud'un Askerlerin Eline Esir Düşmesi* (139-140) başlığında da Gulamlar ve sultan Mesud'un ordusu arasında gerçekleşen mücadele ve sultan Mesud'un esir düşerek kaleye hapsedilmesi aktarılmıştır.

Gazneli Mesud'un Öldürülmesi (141) başlığında ise Sultan Muhammed'in gözlerinin görmemeye başlaması üzerine oğlunun yönetime geçirilmesi ve esir olan Mesud'un kalede öldürülmesi zikredilmiştir. *Gazneli Mesud'un Sıfatları* (142-143) başlığında da sabık Sultan Mesud'un kişiliği ve unvanları hakkında bilgiler verilmiştir. *Gazneli Sultan Mesud'un Yerine Geçenler Mevdud bin Mesud'un, Amcası Muhammed bin Mahmud ile Savaşması, Onun Mülk ve Devletin Mevdud'a İntikali, Onların Durumları ve Akibetleri* (144-145) alt başlığında Sultan Mesud'un ölüm haberinin Mevdud'a ulaşması üzerine yaşanan gelişmeler ile Muhammed'in yenilerek cezalandırılması süreci ayrıntılı bir biçimde ortaya konmuştur.

Mecdud bin Mesud'un Ölümü (145) başlığında ise Mecdud'un saltanat iddiasında bulunarak fitne ateşini çıkarması üzerine Mevdud'un kalabalık bir ordu ile onun üzerine yürümesi ve isyanı bastırması süreci anlatılmıştır. *Selçuklularla Savaş* (146) alt başlığında Gazneli Devleti ve Selçuklular arasında geçen son savaşlar anlatılmıştır. *Mevdud'un Hindistan'a Ordu Çekmesi* (146) başlığında ise Lahor gibi önemli Hint merkezlerinin ele geçirilmesi süreci hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Mevdud bin Mesud bin Mahmud bin Sebüktigin'in Vefatı (148)'nda Mevdud bin Mesud'un Gazne'deki vefatı ve yaşanan taht kavgaları anlatılmıştır. *Mevdud'un Yerine Tahta Oturanlar* (149) başlığı ise Mevdud'un vefatından sonra tahta hâkim olan yöneticiler hakkında kısa bilgiler ihtiva etmektedir. *Nimet Kâfiri Tuğrul'un Abdu'r-reşid'i ve Yeminü'd-devle Mahmud'un Evladlarının Çoğunu Öldürmesi, Onun Öldürülmesi ve Halinin Meali* (150-154) başlığında ise vezir olan Tuğrul'un siyasi çıkarları doğrultusunda yapmış olduğu faaliyetler, yabgu ile olan mücadelesi ve kendisinin ortadan kaldırılışı anlatılmıştır.

Ferruhzad bin Mes'ud bin Mahmud bin Sebüktigin'in Saltanatı (155-156)'nda

ise mezkûr sultanın iktidarı esnasında Selçuklu Devleti ile yapılan savaşlar ve Gazneli esirlerinin kurtarılışı hakkında bilgiler verilmiştir. *İbrahim bin Mes'ud bin Sebüktigin'in Saltanatı* (156-157) alt başlığında Selçuklular ile yapılan barış anlatılmıştır. *İbrahim bin Mes'ud'un Hind'e Ordu Çekmesi* (157-159) başlığında ise Sultan İbrahim'in Hindistan üzerine sefer düzenlemesi, atalarının alamadığı pek çok yerleri ele geçirmesi ve akabinde Türk Afrasyab üzerine seferi üzerinde durulmuştur. *Ebu'l-Muzaffer İbrahim bin Mes'ud'un Vefatı ve Oğlu Mes'ud'un Hükümeti* (159-160)'nde çeşitli tarihi eserler kaynak gösterilerek çeşitli mektupların bazı örnekleri ortaya konmuştur.

Mes'ud bin İbrahim bin Mes'ud'un Saltanatı (161) alt başlığında ise Melikşah'ın kızının istenmesi ve Selçuklu Devleti ile Gazneliler arasında peyda olan dostluk anlatılmıştır. *Arslan Şah bin Mes'ud bin İbrahim bin Mes'ud bin Mahmud bin Sebüktigin'in Saltanatı* (162-166) alt başlığında da Selçukluların Gazne Devleti'ne karşı harekete geçmesi ve pek çok şehrin Gaznelilerin hâkimiyetinden çıkması süreci ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. *Behramşah bin Mes'ud bin Mes'ud bin Mahmud bin Sebüktegin'in Saltanatı ve Onun Ahvali* (166-167) alt başlığında sultanın kişiliği ve Hindistan üzerine düzenlediği seferlerin ayrıntıları anlatılmıştır. Bir sonraki alt başlık olan *Hüsrevşah bin Behramşah bin Mes'ud bin İbrahim bin Mes'ud bin Mahmud bin Sebüktegin* (167-168)'nde ise Sultan Behramşah'ın ölümünden sonra tahta çıkan Hüsrevşah'ın Hind diyarına yaptığı sefer anlatılmıştır. *Gaznelilerin Son Padişahı Hüsrev Melik bin Hüsrevşah* (168-169) isimli son alt başlıkta ise adı geçen hükümdarın Lahor'da hükümet tahtında oturması, düzgün bir kişiliğe sahip olması ve Gurlulara esir oluşu anlatılmıştır.

Muhammed bin Havendşah bin Mahmud Mirhand'ın Türk İslam tarihi açısından önemli bilgiler ihtiva eden eseri Ravzatü's-Safa'nın Gazneli Devleti gibi Türk tarihinin araştırılmayı bekleyen önemli bir alanına ışık tutması eseri oldukça mühim kılmaktadır. Gazneli Devleti tarihi çalışan araştırmacıların eseri mutlaka incelemeleri elzemdir. Eserde Gazneli Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına değin süre gelen olaylar hakkında teferruatlı bilgilere ulaşmak mümkündür. Gaznelilerin çağdaşı olan Karahanlı Devleti ve Selçuklu Devleti ile olan münasebetlerinin görülmesi açısından da eser oldukça doyurucu bilgiler sunmaktadır.